

Котвяковський Ю. О.

Сумський національний аграрний університет

Бойко В. Б.

Сумський національний аграрний університет

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОСОБЛИВИЙ АКТИВ У СПАДКОВОМУ ПРАВІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Спадкове право, як підгалузь цивільного права, та, відповідно, і частина права приватного, являє собою сукупність правових норм, які регулюють відносини посмертного переходу прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла, до її спадкоємців. Якщо вести мову спадкування за заповітом, то останній є письмовим розпорядженням на користь спадкоємців. За його відсутності, майно спадкодавця також не залишається беззахайним, оскільки законодавець заздалегідь передбачив механізм залучення до спадкування спадкоємців за законом.

Авторами досліджено генезис спадкового права. Зокрема вказується, що тривалий час європейські середньовічні держави, спираючись на патріархальні традиції, надавали переважне право на спадкування лише особам чоловічої статі.

Подальша демократизація суспільства, просвітницькі ідеї здійснили вплив на законодавчі традиції європейських держав у XVII–XVIII століттях, де підходи до рівності спадкових прав чоловіків і жінок поступово закріплювалися у законодавстві.

В той же час, початок XX ст. ознаменувався нехтуванням з боку комуністичних режимів природним правом людини на посмертне розпорядження своїм майном на користь своїх спадкоємців. СРСР, як комуністична держава, відібрала у людей майно, землю та засоби виробництва, залишивши їх у бідності. Безумовно, в Україні це викликало чисельні «земельні бунти». Ускладнювалось і спадкування, зокрема спадщина відкривалась після смерті останнього члена колгоспного двору. І навіть у такому випадку земельні ділянки не успадковувались, а лише переходили в користування з дозволу органів місцевої влади. Право власності на земельну ділянку колгоспники набули вже після проголошення незалежності України внаслідок розпаювання земель сільськогосподарського призначення, приватизації присадибних земельних ділянок. Це, своєю чергою, давало можливість успадковувати землю, а всі спори, що виникали між спадкоємцями щодо до земельних ділянок, вирішувалися у судах загальної юрисдикції.

Ключові слова: *суди загальної юрисдикції, спадкування земельних ділянок, земельні спори, спадкові правовідносини, спадкові права, земельні правовідносини, спадкодавець, спадкоємець, історія спадкового права.*

Постановка проблеми. Історія розвитку від звичаєвого права до сучасного законодавчого регулювання свідчить, що спадкове право є одним із найконсервативніших механізмів, які існували в певний час у кожній державі. При цьому, спадкування має свій універсальний механізм, який поділяється на спадкування за заповітом та законом. Особливістю такого механізму є диспозитивна спрямованість волі спадкодавця та диспозитивна воля спадкоємців. Разом з тим, історія засвідчує, що держава в той чи інший момент коригувала природну волю суб'єктів спадкового права, що не відповідало його життєвій природі та демократичним спрямуванням розвитку як

держав Європи, так і України зокрема. Саме цим доволі складним історичним реаліям в частині спадкування як рухомого, так і нерухомого майна і присвячена дана робота.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на те, що питанням спадкового права і приділялася увага низкою науковців, все ж історичному його розвитку на рівні різних держав в умовах різних історичних епох робіт наукового спрямування доволі мало.

Орієнтирами наукових досліджень в цьому доволі складному питанні є роботи І.Й. Бойка, О.В. Дзери, Ю.О. Заїки, Н.С. Кузнецової, О.Є. Кухарева, М.В. Парасюк, Р.О. Стефанчука, К.Л. Тка-

ченка, Є.І. Фурси, С.Я. Фурси, Є.О. Харитонova, О.І. Харитонovої, М.М. Ясинка. З огляду на це є необхідність у більш розширеному підході до дослідження спадкового права в історичному його розрізі, з розумінням тих закономірностей, по яких розвивалося одне з найконсервативніших галузей права всіх часів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей розвитку спадкового права та механізму спадкування, в тому числі і земельних ділянок в різні історичні епохи, в різних державних утвореннях, зокрема і в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особливість інституту спадкування як рухомого, так і нерухомого майна, яке належало спадкодавцю на праві приватної власності, полягало у «переході» після його смерті майна до його спадкоємців або за законом, або ж за заповітом. Таке розуміння правової суті спадкового права мало місце не завжди. Спадкування, як природний звичай, сягає глибинних часів родово-племінної епохи, коли одяг померлого, його індивідуальні речі: гребінь, кам'яна сокира чи ніж переходили в користування членів роду, не будучи обумовленим волевиявленням померлого. Цей природний феномен, яким є спадкування майна померлого, було сприйнято і розвинуто на законодавчому рівні ще за часів Стародавнього Риму, коли родові звичаї, в тому числі і у сфері спадкування майна померлого, в обсяг якого починають входити і земельні ділянки, було кодифіковано в Законах XII таблиць. Таким чином, вже на той час відбулася кардинальна зміна переходу спадкування від природного, звичаєво-родового його механізму до персоніфікованого спадкування, яке, з одного боку, вже було обумовлено законодавством, а з іншого – мала місце вольова ознака, відповідно до якої власник майна ще за життя міг розпоряджатись своїм майном на випадок своєї смерті, визначаючи в такий спосіб своїх спадкоємців.

Так, пункт 3 п'ятої таблиці Законів XII таблиць визначав: «Якщо хтось розпорядився на випадок своєї смерті відносно свого домашнього майна... хай так і буде непорушним». «Якщо ж хто-небудь помре... не залишивши розпорядження про спадщину, то хай його господарство візьме собі найближчий агнат» (п. 4 табл. 5 Законів XII таблиць). При цьому, «борги померлого розподіляються безпосередньо між його спадкоємцями відповідно до отриманих ними часток спадщини» (п. 9 табл. 5 Законів XII таблиць) [1, с. 153].

Отже, до поняття спадкового майна входила не просто матеріалізована фізична суть майна, до

якого належали і земельні ділянки, а й вся сукупність прав і обов'язків, які належали померлому, що є важливим з точки зору становлення інституту спадкування, який мав місце на тому рівні суспільних відносин рабовласницької епохи. Таким чином, заповіт і заповідальні розпорядження завжди спрямовувались у сферу кровного споріднення, яке існувало між заповідачем і спадкоємцями. Разом з цим, поступово набуває свого розвитку і інша форма спадкування – спадкування за законом. Постійні військові походи римських легіонів ускладнювали можливість воїнам завчасно скласти свої заповідальні розпорядження. В той же час, ані в Законах XII таблиць, ані пізніше в Кодексі Юстиніана (527–565 pp.) не допускалося «одночасне спадкування і за заповітом, і за законом: «*nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*» (не може бути спадкування однієї і тієї ж частини майна померлого і за законом, і за заповітом)» [2, с. 373].

У той же час, за Кодексом Юстиніана (з другої по восьму книга), мова йде про приватне право, в тому числі і у сфері спадкування. Особливість цього Кодексу полягає в тому, що Юстиніан поділив всіх родичів померлого на п'ять класів (черг), які різнилися між собою за ступенем споріднення, а відтак вони по чергово призивались до спадкування, але за умови, що спадкодавець не складав заповіту або склав заповіт, але особа, на користь якої було складено заповіт, померла. Такий механізм спадкування був сприйнятий і мав місце у Середньовічній Європі. Так, за Саксонським Зерцалом (німецьке феодальне право XIII ст.) «якщо чоловік помирає бездітним, то його спадщину отримує його батько. Якщо у нього немає батька, то спадщину отримує мати. Спадкоємцями після батька і матері, сестри чи брата спадщину отримує син, а не донька. Вона може отримати спадщину лише тоді, коли немає сина. Якщо спадщина переходить до більш далеких родичів, ніж сестри та брати, то спадкоємцями є особи, які знаходяться у близькому спорідненні, отримуючи рівні частини незалежно від того, це чоловік чи жінка» (ст. 17 Саксонського Зерцала) [3, с. 241]. Не дивлячись на те, що система спадкування і передбачала кровну поступовість призову до спадкування, але все ж законодавець надавав перевагу у спадкуванні чоловікам. Таке правило майорату було запроваджено з тим, щоб спадкове майно було сконцентровано в межах чоловічої лінії, оскільки жінка, успадкувавши майно, може в подальшому вступити до шлюбу, а відтак її майно переходило

в управління іншій сім'ї, що вважалося на той час неприйнятним.

Правило майорату було передбачено і Статутом князівства Литовського 1529 р., за яким «якщо було б декілька братів і сестер... і один із братів помер, то його частина в маєтку спадкується по батьківській лінії, переходить тільки до братів. Якщо б спадкування відбувалось по материнській лінії, то сестри і брати успадковують рівні частини маєтку» (ст. 12 розд. 4 Статуту). Отже, розвиток феодальних відносин характеризувався зміцненням системи спадкового права з переважанням у ній правила майорату, оскільки основу спадкування становила земля, на якій розташовувались маєтки, та землі сільськогосподарського призначення. За наявності ж спорів щодо розподілу спадщини та спадкових земельних ділянок, такі справи були предметом розгляду в земельних судах Князівства Литовського. Так, кожна зі сторін у спорах «про землю як доказ на право її володіння може надавати свідків... латиського або грецького віросповідання», оскільки кожна із сторін повинна доказати своє «право спадкування або набуття, або набуте по земській давності свого права на землю» (ст. 2 розд. 8 Статуту) [4, с. 27, 41].

В 1793 році на землях Східної України почав діяти Закон «Права, за якими судиться малоросійський народ» (далі – Права), в якому в поняття «маєток» входили землі: «приватні ґрунти», «жалувані, викуплені, куплені, даровані, успадковані хутори», на яких знаходяться «будівлі, млини, заводи» (арт. 5 гл. 4 Прав).

«Вдова, якої маєтки залишені від чоловіка, втратити їх не може» (арт. 21, гл. 1 Прав); «Вдову, якій не дісталось спадщини із маєтку чоловіка, не виганяти» (арт. 25 гл. 1 Прав); «Батьківські маєтки належать сину, а маєтки та інші пожитки матері успадковуються в рівних частинах поміж дітьми обох статей» (ч. 1 та 2 арт. 27 Прав) [5].

Хоча Права все ще закріплювали правило майорату, але воно вже мало тенденцію до послаблення, оскільки до права на спадкування в окремих випадках могли допускатися і жінки. В той же час, у порівнянні з Кодексом Юстиніана, система спадкування суттєво програла в механізмі її демократичності. Наведене свідчить, що історія права, в тому числі і у сфері спадкування не зводиться виключно до готової природної реальності, яка культивується на рівні тих чи інших суспільних правовідносин. Вона завжди залежить від рівня правосвідомості законодавця. Це вказує на те, що законодавство може регресувати,

у зв'язку з чим втрачаються і ті суспільні демократичні устої, яких суспільство досягло раніше. Під впливом нових, часто заполітизованих обставин, норми права, набувають якісно інших форм у своєму розвитку.

В 1797 р. на території сучасної західної частини України в межах Австрійських провінцій Східної Галичини та Буковини було вперше проведено кодифікацію приватного права, на основі якої і було прийнято Цивільний кодекс Східної Галичини (далі – ЦК СГ). В ньому, зокрема, було кодифіковано спадкове право та містились положення про те, що:

- Спадкування мало місце або за законом, або за заповітом, або за спадковим договором (гл. XI; XVII ЦК СГ).
- Відповідно до ст. 357 ЦК СГ, «заповідач сам називає свого спадкоємця».
- «Недостатнім проявом волі заповідача» буде спотворення його волі внаслідок гніву, безумства, отупіння, сп'яніння чи внаслідок насильства, обману, суттєвого заблудження в особі спадкоємця або заповідальної речі» (ст. 360 ЦК СГ).
- При цьому «заповіт може бути складеним письмово або об'явлений усно при свідках або без них» (ст. 372 ЦК СГ).
- «Поки спадкодавець живий після складання ним заповіту, його остання воля знаходиться в стані невизначеності» (ст. 500 ЦК СГ).
- Статтею 533 ЦК СГ було визначено шість ліній спорідненості. Першою лінією є діти спадкодавця та їх нащадки. Мати та батько спадкодавця, його брати і сестри та їх діти формують другу лінію спадкоємців. До третьої лінії було віднесено діда по матері та батьку, сестер і братів батьків. До четвертої лінії було віднесено прадіда по батьку і матері, і їх нащадків. П'яту лінію склали прадіди та їх нащадки. До шостої лінії було віднесено батьків прадідів із всіма їх дітьми.
- «Право наслідування виникає лише після смерті заповідача» (ст. 596 ЦК СГ).
- «Спадкоємець впродовж шести місяців після смерті спадкодавця...повинен об'явити свою волю про прийняття спадщини або відмову від неї» (ст. 610 ЦК СГ).
- «Після присудження спадщини і введення у спадщину спадкоємця не може бути потривожений, якщо хто-небудь до вступу в силу рішення не буде стверджувати, що володіє кращим або рівним зі спадкоємцем правом на спадщину і не заявить відповідний позов, оспороюючи і відкидаючи заповіт або спадковий договір чи право спадкування за законом» (ст. 636 ЦК СГ) [6].

Як бачимо, спадкове право Східної Галичини та Буковини по видах спадкування, строках прийняття спадщини, спадкових черг за законом, підстав оскарження спадкових прав спадкоємців в суді по суті наближається до сучасного спадкового права, що вказує на більш детальне опрацювання законодавцем норм матеріального права з одного боку. З іншого боку, були враховані історичні напрацювання у сфері спадкового права, взяті з практики минулих поколінь, та апробовані життєвим досвідом, і на цій основі проведена детальна їх кодифікація.

Разом з тим, як зазначає Д.М. Ясинок, право і його змістовно-правова суть – законодавство з юридичної точки зору, ніколи не виглядає як ідеал точності і стабільності, не дивлячись на те, що право являє собою звід правил, регулює поведінку всіх і кожного, а тому змістовно воно відповідає тому рівню суспільних відносин, які склалися в тому чи іншому суспільстві [7, с. 31].

Виходячи саме із такого підходу, в Австрійській імперії, куди входили і західні території сучасної України, 1 червня 1811 р. був прийнятий новий Цивільний кодекс з назвою: «Загальне австрійське цивільне уложення», який був затверджений імператорським патентом, а з 1 січня 1812 року – введений в дію. Даний кодекс по стилю його викладення і духу просвітництва того часу та природного права став найкращим класичним напрацюванням в даній сфері із запозиченням правових традицій рецепційованого римського права [8, с. 64].

Тепер законодавець вимагав щоб «воля ваша, об'явлена про ваші пожитки, не була шкідлива праву загальному, народним і добрим звичаям, благочесті та всякої поваги, оскільки противна така воля не буде виконана» (§280 АЦУ). Спадкування за померлим – це є розподіл залишених пожитків на стільки частин, скільки персон є, тобто коли брати твої або діти брата, або онуки пожитки твої ділять між собою на стільки частин, скільки персон їх буде (§199 АЦУ). Речі, які набуваються в маєтку як чоловіча та жіноча стаття, поділяють як спадщину в рівних частинах (§200 АЦУ) [9].

Отже, поняття справедливості у спадковому праві початку XIX століття у таких етичних питаннях як спадкування часто стосувалося не стільки людей, скільки самої процедури закріплення вираженої волі спадкодавця, обумовленої нормами права, строків прийняття спадщини, черг спадкування за законом, особливостей спадкування земельних ділянок та урегулювання спорів, що

виникають між спадкоємцями відносно спадкового майна, в центрі якого, як правило, мали місце земельні ділянки, які входили в поняття «маєток».

Разом з тим, так було не завжди. Вже перші декрети радянської влади від 11 березня 1919 року скасовували інститут спадкування, а відтак земельні ділянки і все майно померлого тепер передавалося у дохід держави (Декрет РНК УРСР «Про скасування спадкування»). Але вже 21 березня 1919 року, напевне, зрозумівши свою помилку, Рада народних комісарів УРСР внесла у свій декрет зміни, надавши все ж право спадкування дружині чи чоловіку, але у спадок переходило лише майно, загальна вартість якого не перевищувала 10 тис. рублів. Це означало, що в обсяг такого майна не могла входити земельна ділянка, хоча остання переходила до спадкоємців, але на праві користування. Таким чином, «на початку радянського періоду на законодавчому рівні відбулася підміна понять «право на землю» і «право приватної власності на землю» із подальшим унеможливленням спадкування земельних ділянок [10, с. 42].

Таке положення викликало невдоволення сільського населення, яке в Україні складало переважну більшість, що змусило сформувати в кожному районі судові земельні комісії, які розглядали земельні спори під час спадкування. 26 липня 1922 року ВУЦВК було видано постанову «Про основні приватно-майнові права, які в УРСР охороняються її законами і захищаються судами УРСР». Всі спори, в тому числі і земельні, які мали місце між фізичними особами і державою в частині спадкування, тепер розглядалися загальними судами в порядку цивільного судочинства.

Нова економічна політика, яку проводила радянська держава на початку 20-х років XX століття, вплинула і на процес спадкування. Спадщина, загальна вартість якої перевищувала 10 тис. рублів, ділилася тепер між спадкоємцями і державою в суді з передачею земельної ділянки в користування. В той же, час колективізація, яку було розпочато в Україні в кінці 20-х – на початку 30-х років минулого століття, змінила правовідносини держави і селян по відношенню до землі, яка по суті була експропрійована та передана в колективну власність колгоспів. Безумовно, тепер ані спадкування землі, ані її перехід в користування навіть на рівні присадибних ділянок був неможливий. Таке користування земельною ділянкою було допустимо лише з дозволу місцевої влади з певними обмеженнями до площі таких ділянок.

Сам механізм спадкування до початку 2000-х років, у період дії Цивільного кодексу УРСР (1963 року) передбачав спадкування за заповітом та за законом. При цьому, спадкувати за законом мали право дві черги спадкоємців (статті 529, 530 ЦК УРСР), але жодна з них не мала права на спадкування земельної ділянки, оскільки земля перебувала у виключній власності держави. Більше того, особливості спадкування в сільській місцевості відрізнялися від спадкування у місті. Так, Пленум Верховного Суду УРСР у своїй постанові № 3 від 2 березня 1973 року «Про судову практику у справах про поділ колгоспного двору і виділ з нього» зазначав, що відповідно до ч. 2 ст. 120 ЦК УРСР 1963 року та пункту 42 Примірного статуту колгоспу «майно колгоспного двору є спільною сумісною власністю всіх членів колгоспного двору і не може бути об'єктом права особистої власності окремих його членів» [11, с. 35].

Лише у 1983 році Пленум Верховного Суду УРСР у своїй постанові № 4 «Про практику розгляду судами УРСР справ про спадкування» роз'яснив, що «спадщина на майно колгоспного двору відкривається лише після смерті останнього його члена» [12, с. 65]. 25 грудня 1992 року Пленум Верховного Суду УРСР вніс зміни у зазначену Постанову вказавши, що «у разі смерті члена колгоспного двору, який помер після 30 червня 1990 року, спадщина на відповідну частину його майна у колгоспному дворі відкривається після смерті кожного з його колишніх членів» [13, с. 124]. Водночас, законодавство того часу не передбачало спадкування земельних ділянок, оскільки громадяни України на той час не мали права власності на окремі земельні наділи.

Разом з тим, регулюючи спадкову практику щодо земельних спорів, які почали виникати після розпаювання земель колгоспів, Пленум Верховного Суду України у своїй постанові № 7 від 30

травня 2008 року «Про судову практику у справах про спадкування» зазначав: «право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців за загальними правилами спадкування. При вирішенні спору при спадкуванні земельної ділянки основним документом, що засвідчує таке право є сертифікат про право на земельну ділянку» [14].

Таким чином в Україні з'явилася, хоча і повільно, можливість набути право власності на земельні ділянки, а відтак виникло і право на їх спадкування. Всі земельно-правові спори, які виникали між спадкоємцями відносно земельних ділянок при спадкуванні, вирішуються в судах загальної юрисдикції в порядку цивільного судочинства.

Висновки. Історія розвитку спадкового права налічує не одне тисячоліття. З урахуванням такого розвитку, механізм спадкування в різних правових системах постійно удосконалюється, поступово формуючи свої особливості, які відповідали рівню суспільних відносин, які мали місце в той чи інший історичний період. Не дивлячись на те, що процес спадкування чоловіками та жінками, селянами та робітниками, в тому числі і щодо земельних ділянок у різні періоди суспільного розвитку потерпав від політичного впливу з боку держави, демократичні та природні устрої розвитку суспільства, його ринкової економіки набували нових якостей. Поступово відбувався відхід від політичної до природно-приватної їх складової, були створені рівні умови та можливості для кожного спадкодавця, обумовлені диспозитивними началами щодо прижиттєвого розпорядження своїм майном на випадок смерті, визначення кола спадкоємців у заповіті. За відсутності ж такого, коло спадкоємців та їх черговість визначається законом. Спірні питання, які виникають між спадкоємцями відносно спадкування земельних ділянок, вирішуються в судах загальної юрисдикції.

Список літератури:

1. Закони XII таблиць. Бостан Л. М., Бостан С. К. Хрестоматія по загальній історії держави та права: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 672 с.
2. Підопригора О. А. Римське приватне право: підручник, вид. 3-тє, перероб та доп. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
3. Саксонське Зерцало. Бостан Л. М., Бостан С. К. Хрестоматія по загальній історії держави та права: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 672 с.
4. Статут Великого Князівства Литовського 1529 р. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1 ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчук. Київ: Правова єдність, 2009. 1168 с.
5. Права, за якими судиться малоросійський народ 1793 р. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1 ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчук. Київ: Правова єдність, 2009. 1168 с.
6. Цивільний кодекс Східної Галіції 1797 р.; пер. з лат. А Гужви. За ред. О. Кутателадзе і В. Зубаря. Одеса: Статут, 2013. 536 с.

7. Ясинок Д. М. Судова правотворчість та її межі в цивільному судочинстві України: монографія. Київ: Алерта, 2024. 226 с.
8. Ткач А. П. Кодифікація дореволюційного права України: монографія. Київ: Вид-во «Політ. Літ.», 1968. 267 с.
9. Загальне цивільне уложення Австрійської імперії 1811 року. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1 за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчук. Київ: Правова єдність, 2009. 1168 с.
10. Ясинок М. М., Ткаченко К. Л. Спадкування землі та вирішення земельно-майнових спорів: історико-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 4. С. 40–48.
11. Про судову практику у справах про поділ колгоспного двору і виділ з нього: постанова Пленуму Верховного Суду УРСР № 3 від 2 березня 1973 року. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду УРСР (1962–1984 рр.). Київ: Вид-во «Політична література», 1985. 390 с.
12. Про судову практику у справах про поділ колгоспного двору і виділ з нього: постанова Пленуму Верховного Суду УРСР № 4 від 24 червня 1983 року. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду УРСР (1962–1984 рр.). Київ: Вид-во «Політична література», 1985. 390 с.
13. Про внесення змін та доповнень до деяких постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 25 грудня 1992 р. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1963–1995 рр.). Київ: Українська правнича фундація, 1995. 261 с.
14. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30 травня 2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 06.11.2025).

Kotviakovskiy Yu. O., Boiko V. B. LAND PLOT AS A SPECIAL ASSET IN INHERITANCE LAW: A HISTORICAL AND LEGAL ASPECT

Inheritance law, as a sub-branch of civil law and, accordingly, a component of private law, constitutes a set of legal norms governing relations concerning the posthumous transfer of rights and obligations from a deceased natural person to his or her heirs. With regard to testamentary succession, a will constitutes a written disposition made in favor of heirs. In the absence of a will, the testator's property does not become ownerless, as the legislator has in advance provided a mechanism for calling heirs to succession under statutory (intestate) inheritance.

The authors examine the genesis of inheritance law. In particular, it is noted that for a prolonged period European medieval states, relying on patriarchal traditions, granted preferential inheritance rights exclusively to persons of the male sex. The subsequent democratization of society and the influence of Enlightenment ideas affected the legislative traditions of European states in the seventeenth and eighteenth centuries, during which approaches to the equality of inheritance rights of men and women were gradually enshrined in legislation.

At the same time, the beginning of the twentieth century was marked by the disregard of communist regimes for the natural human right to posthumously dispose of one's property in favor of one's heirs. The USSR, as a communist state, expropriated property, land, and means of production from individuals, leaving them in poverty. In Ukraine, this inevitably led to numerous "land uprisings." Inheritance was also complicated, in particular by the fact that succession opened only upon the death of the last member of a collective farm household. Even in such cases, land plots were not inherited as objects of ownership but were merely transferred for use with the permission of local authorities. Collective farm members acquired ownership rights to land plots only after the proclamation of Ukraine's independence as a result of the distribution of agricultural land shares and the privatization of household land plots. This, in turn, made it possible to inherit land, while all disputes arising between heirs with regard to land plots were resolved by courts of general jurisdiction.

Key words: *courts of general jurisdiction, inheritance of land plots, land disputes, inheritance legal relations, inheritance rights, land legal relations, testator, heir, history of inheritance law.*

Дата першого надходження статті до видання: 12.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025